

Vad misslyckas – politiken eller marknaden? av Fredrik Bergström

ETT AV DE MER inflytelserika argumenten för staten att blanda sig i marknaden är att marknaden misslyckas. Det sägs finnas problemen som är sprungna ur "marknadsmislyckanden", det vill säga marknader fria från statlig intervention som ger upphov till utfall det är önskvärt att korrigera.

Argumentet, som inte stannat vid ekonomiakademiernas portar utan som ofta används i politiken, kan vid en första anblick verka rimligt. Men det finns åtminstone två problem med det.

Det är inte säkert att "marknadsmislyckanden" överhuvudtaget existerar och försök att korrigera dem kan också leda till politikmisslyckanden.

Ett "marknadsmislyckande" som många refererat till är produktion och drift av fyrar. Den fråga som ställts är hur en privat fyrägare kan ta betalt för sin tjänst? Hur kan en köpare och säljare mötas på en marknad för fyrtjänster?

COASE VISAR VÄGEN

Nobelpristagaren Ronald Coase har dock visat i en artikel i den ansedda tidskriften *Journal of Law and Economics* att fyrar med framgång byggdes och drevs av privata entreprenörer i England från slutet av 1600-talet fram till mitten av 1800-talet då de förstatligades. Och då inställer sig givetvis frågan: Om marknaden kan producera fyrar effektivt, vilket av många anses som ett glasklart exempel på att marknaden kan misslyckas, finns det då något som privata entreprenörer inte kan producera? Är statlig intervention i en marknadsekonomi – utifrån ett effektivitetsperspektiv – då överhuvudtaget motiverat?

Även om "marknadsmislyck-

anden" existerar kan politiska försök att korrigera också leda fel. Det finns tre grundläggande problem med politiskt beslutsfattande. För det första, besluten baseras på felaktig eller otillräcklig information. För det andra, politiker och byråkrater är mer intresserade av att gynna politiskt inflytelserika intresse-grupper och av att vinna viktiga väljargrupper än av att maximera samhälls-ekonomisk effektivitet. För det tredje, politiska ingrepp ger upphov till negativa effekter.

I min nyligen framlagda avhandling *Essays on the Political Economy of Industrial Policy* försöker jag, genom att studera regionalpolitiska företagsstöd, konkretisera det perspektiv som ovan skisserats.

ANDRA KONKURRENSFÖRDELAR

Förespråkare av regionalpolitiska stöd hävdar ofta att en viktig roll för staten är att motverka ökad spridning av genomsnittsinkomsterna i olika regioner.

Ett vanligt argument är att mer befolkade regioner med större marknader kommer att växa snabbare på grund av lokaliseringseffekter såsom en större tillgång till utbildad arbetskraft, mer teknologisk kunskap, större möjligheter för företag att specialisera sig och inflyttning av de mest kompetenta arbetarna från fattigare regioner.

Det är dock av ett flertal skäl inte säkert om regioner, per automatik, tenderar att bli mer ojämlika över tiden. Fattigare och mindre kapitalintensiva regioner kommer att attrahera mer kapital då lönenivån är lägre. Ökad import och spridning av teknologi från rikare regioner kan också påverka tillväxten positivt. Vidare kan trängselproblem i mer befolkade områden leda till utflytt-

ning av företag till perifera regioner. Mina studier tyder på att inkomstskillnaderna i svenska regioner inte har ökat utan snarare minskat sedan 1945 och att varken selektiva regionalpolitiska satsningar eller övriga offentliga utgifter signifikant har påverkat den regionala tillväxten av genomsnittsinkomsterna.

STÖD TILL RÄTT FÖRETAG?

Men i propositioner och statliga utredningar återkommer ofta också just detta med "marknadsmislyckanden". Det sägs motivera industri- och regionalpolitiska stöd, framförallt till nya och små företag som har problem att finansiera lönsamma investeringar privat.

Det är dock oklart om stöden beviljas till denna typ av företag. För att undersöka hur företagsstöd fördelas har jag jämfört stödföretag med en kontrollgrupp av företag som inte fått några stöd. Jämförelsen visar att det är mer sannolikt att större företag skall få ett stöd, att företag som får stöd i större utsträckning tillhör regionalt viktiga industrier samt att företag som tillhör tillbakagående branscher tenderar att få fler stöd. Jämfört med andra företag har stödföretagen inga större ekonomiska problem det år när stöden utbetalas.

Dessutom är företagen lika belånade, dvs historiskt har stödföretagen inte haft några problem att finansiera sina investeringar externt. Det senare resultatet tyder på att stöden inte beviljas till företag som har finansieringsproblem som är värre än andra företag. Detta har lett mig till två slutsatser: Det är svårt för stödgivande myndigheter att identifiera rätt företag och att lobbying och andra påtryckningsaktiviteter delvis kan förklara vilka företag som får stöd.

Företagsstöd kan även ge upphov till indirekta negativa effekter. Det framgår exempelvis när man jämför om företag som fått stöd haft en

bättre eller sämre tillväxt- och sysselsättningsutveckling än andra företag. Från ett tillväxtperspektiv är ett problem med företagsstöd att de kan leda till ineffektivitet. Dels ger stöd företag incitament att välja en felaktig mix av arbete och kapital, dels kan de bidra till att företagsledningen blir mindre motiverad att minimera företagets kostnader. Två effekter som leder till en försämrade konkurrenskraft.

Från ett sysselsättningsperspektiv är det också oklart om stöd är en bra metod. Om stöden till exempel finansieras med hjälp av högre företagskatter leder det till att jobb försvinner i icke-subsventionerade företag. De kan också få negativa sysselsättningseffekter om de användas för att konkurrera ut icke-subsventionerade företag. Mina jämförelser

visar att stödföretagen har en sämre långsiktig tillväxt och att de totala sysselsättningseffekterna är negativa.

KLOK MEN OINTRESSANT PRINCIP

Sammantaget tyder mina och andras utvärderingar på att företagsstöd är en tveksam metod om målet är att skapa sysselsättning och ekonomisk utveckling i företag och i de regioner där företagen är lokaliserade. Företagsstöd fortsätter dock att vara viktiga i såväl Sverige som i EU och anledningen är, som med många andra politiska beslut, att företagsstöd fyller en politisk funktion. Genom att införa stöd kan politiker och de politiska partierna gynna inflytelserika intressegrupper, och signalera till väljarna att de agerar och försöker åtgärda olika problem.

Det är givetvis inte samhällsekonomiskt nyttigt. Den som motiverar företagsstöd med en analys av "marknadsmislyckanden" har här ett problem. Den bör fråga sig om dessa politikmisslyckanden inte är värre? Om åtgärderna inte bara förvärrar en problematisk situation?

Att skapa allmänt goda förutsättningar för marknadsekonomin och inte i någon större utsträckning intervensera med skatter, subventioner och regleringar, det vill säga att tillämpa den klassiskt liberala "laissez-faire, laissez-aller"-principen, är samhällsekonomiskt klokt men tyvärr ointressant för de flesta politiker och partier.

Fredrik Bergström (fredrik.bergstrom@hui.se) är ekonomie doktor och forskare på Handelns Utredningsinstitut (HUI).

Klimatet och politiken – klimatpolitiken och politikens klimat av Per Ericson

DEN AMERIKANSKE journalisten HL Mencken var sin tids motsvarighet till PJ O'Rourke. Han skrev, såvitt jag vet, inte om miljöfrågor. Det var liksom inte aktuellt i seklets ungdom. Där emot formulerade han en insikt om politikens natur som i allra högsta grad har bevarat sin aktualitet:

"The whole aim of practical politics is to keep the populace alarmed – and hence clamorous to be led to safety – by menacing it with an endless series of hobgoblins, all of them imaginary."

Stora delar av den traditionella miljö-rörelsen har framgångsrikt anammat detta koncept. På 70-talet, skrämde man folk med ganska vardagsnära saker, som nergrävda gift-tunnor och äcklig skorstensrök. Det fungerar inte i längden. Industriproduktionen har snabbt blivit så

pass mycket renare att det är svårt att måla upp några riktigt eggande hotbilder. Nej, det gäller att förnya sig. Helst bör man hitta något som kan legitimera hela det paket som är till salu, och som inkluderar ett komplett livsstilsbyte med vidhängande nedskrotning av det moderna konsumtions-samhället.

KLIMATFRÅGAN VIKTIG

Det gäller att tänka globalt. En smutsig fabrik kan man göra något åt. Men om själva vårt sätt att leva bygger upp ett världsomspännande domedagshot, då snackar vi politik. Marknaden och enskilda människor kan klara av lokala utsläpp, men när den globala överlevnaden står på spel duger bara internationell storpolitik, och det är i det sammanhanget miljöorganisationerna kan vinna inflytande och kampanjbidrag. Vem kan

motsätta sig global planstyrning bort från den industriella civilisationen, om alternativet är Ragnarök?

I dag finns det egentligen bara en fråga som håller i det perspektivet – klimatfrågan.

I ett politiskt perspektiv är det viktigt att ha klart för sig två saker:

– Långsiktigt är klimatfrågan ett redskap i argumentationen för en radikal grön agenda, som i grunden innebär att vi retirerar från det moderna industrisamhället. Slutsatsen blir i allmänna ordalag att energikonsumtion är av ondo.

– Kortsiktigt legitimerar klimat-larmen krav på politiska interventioner, överstatligt beslutsfattande och drastiskt höjda energiskatter (inklusive bensinskatten).

Debatten handlar inte om växthuseffekten, även om det slarvigt sägs så ibland. Växthuseffekten är en viktig förutsättning för livet på jorden. Vad debatten handlar om är att FN:s klimatpanel IPCC varnat för att mänskliga utsläpp av så kallade växthusgaser, bland annat koldioxid och metan, kan leda till att den